

A ragozott főnévi igenevek a Jókai kódexben

Tóth Ildikó

Az előadás első részében bemutatom a személyragos főnévi igeneves szerkezetek használatát a Jókai kódexben. Ezeket az adatokat némely esetben kiegészítem a Bécsi kódexből, a Münchener kódexből illetve a 16. századi Jordánszky-kódexből és a Székelyudvari kódexből származó adatokkal. A kódexek nyelvi adatait összehasonlítom a mai magyar nyelvhasználattal. Ismertetem a személyragos főnévi igenevet tartalmazó szerkezetek típusait, és azok szerkezeti tulajdonságait, a különböző típusok között megfigyelhető hasonlóságokat és eltéréseket. A korai kódexekben található a személyragos főnévi igenevek legkiterjedtebb használata, mely száz évvel későbbi nyelvemlékeinkben már jelentősen visszaszorult.

A előadás másik fontos célkitűzése, hogy az első részben ismertetett késői ómagyar kori adatokra és a megfigyelhető változásokra egy generatív szemléletű elemzést adjon, mely magyarázatot nyújt a személyragos főnévi igenév használatában végbement diakron változásra és megmutatja a változás lehetséges kiváltó okait és végbemenetelének folyamatát. Elemzésem szerint az ómagyar korban a főnévi igenév mindig együtt jár egy absztrakt egyeztető morfémaival, mely nem vesz fel kötelezően fonológiai alakot. A diakrón változás mozgatórugója három tényező együttes hatásával magyarázható. Egyrészt az egyeztető morféma fonológiai realizációjának választhatósága. A statisztikai adatokból jól látható, hogy a ragozott alak gyakorisága nem mutat összefüggést az igeneves szerkezet mondattani szerepével: alanyi, tárgyi, illetve határozói funkcióban ugyanolyan gyakorisággal fordul elő a ragozott alak. Sem a latin eredeti, sem a magyar szerkezet nem indokolja a ragozott illetve ragozatlan alak közötti választást. Másrészt főmondati főnévi argumentum jelenléte esetén az igeneves szerkezet üres alanya koreferenciális egy főmondati argumentummal. Két argumentumú főigék esetén az alannal vagy a tárgyal, három argumentumú főigék esetén a főige tárgyával vagy datívuszi vonzatával. Harmadrészt, a ragozatlan alak statisztikai gyakorisága $E/3$ személyű alany esetében. A három tényező lehetővé tette egy alternatív kontroll struktúra kialakulását a 16. század végére.